

RĪGAS POLITEHNISKĀ INSTITŪTA STUDENTU UN DOCĒTĀJU PERSONAS RAKSTUROJUMS (1958–1988). VĒSTURISKĀS LEKSIKAS ASPEKTS

ALĪDA ZIGMUNDE*

Rīgas Tehniskā universitāte

Kopsavilkums. Viens no padomju varas laika dokumentiem, kurā tika atspoguļota informācija par konkrētas personas prasmēm, pieredzi un personīgajām īpašībām, bija personas raksturojums. Tas tika izdots, absolvējot mācību iestādes – astoņgadīgās skolas, vidusskolas, tehnikumus un augstskolas, un katram Rīgas Politehniskā institūta (RPI) absolventam bija vismaz divi raksturojumi, kas glabājas studentu personāllietās Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) arhīvā. Raksturojumu skaits nebija ierobežots, un daļai studentu bija arī vēl citi raksturojumi, piemēram, rekomendācijas braucieniem uz ārzemēm.

Vairāk raksturojumu ir docētāju personāllietās, viņi RPI pavadījuši arī daudz ilgāku laiku nekā studenti – pat 30 un vairāk gadu. Dažiem no viņiem personas raksturojumu skaits mērāms vairākos desmitos. Docētājus pārvēlēja amatos, rekomendēja iestājai aspirantūrā, ārzemju braucieniem, un katru reizi bija nepieciešams raksturojums, ko parakstīja augstskolas administrācija, partijas vai komjaunatnes organizāciju, arodkomitejas vadītāji. Sākoties Atmodai un Latvijai iegūstot neatkarību, šāds dokuments augstskolās vairs netika prasīts. Mūsdienās, stājoties darbā, nereti tiek prasīta rekomendācija vai ieteikuma vēstule, kas zināmā mērā pielīdzināma kādreizējam raksturojumam. Veicot pētījumu, secināts, ka pozitīvos personu raksturojumos ir arī *laudatio* tekstu elementi.

Atslēgvārdi: personas raksturojums, Rīgas Politehniskais institūts, personāllietas, studenti, docētāji, 1958. līdz 1988. gads, leksika.

* Korespondējošais autors.

E-pasts: Alida.Zigmunde@rtu.lv

© 2025 Alīda Zigmunde. Izdevējs RTU Izdevniecība.

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar *Creative Commons* licenci CC BY 4.0.

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Ievads

Padomju varas laikā personas raksturojumi tika rakstīti visiem studentiem un docētājiem, un tie mūsdienās pieejami personāllietās. Personas raksturojums – kāda cilvēka darbības, rakstura, personības īpašību apraksts, arī vērtējums – bija oficiāls dokuments. Lai gan nebija oficiālu tipogrāfiski iespiestu veidlapu, raksturojumus ar parakstu apliecināja to autori un mācību iestāžu vai struktūrvienību, partijas un arodbiedrības vadītāji. Personas raksturojuma oriģinālu greznoja oficiālais iestādes zīmogs. Līdz šim pētījumi par personas raksturojumiem kā vienu no padomju laika dokumentiem Latvijā nav veikti.

Īsi personu, tostarp augstskolu studentu un docētāju, raksturojumi, pazīstami kopš pastāv šāda veida augstākās mācību iestādes, un atrodam, piemēram, ieteikuma vēstulēs. Attiecinot šo faktu uz Baltijas guberņām, īpaši – Rīgu, var atrast vairākus piemērus. Vienā no tiem – Tērbatas (patlaban – Tartu) Universitātes profesora ķīmiķa Karla Šmita (*Carl Schmidt*; 1822–1894) 1881. gada 20. novembra vēstulē Rīgas Politehnikuma direktoram lasāms, ka viņa kolēģis privātdocents Vilhelms Ostvalds (*Wilhelm Ostwald*; 1853–1932) ir ļoti prasmīgs un veikls eksperimentētājs, mehāniķis, stikla pūtējs utt., kuram piemīt nenogurstoša enerģija un lieliskas mutiskās un rakstiskās komunikācijas prasmes, un komunikācija ir skaidra, kodolīga, loģiska, tā ir piemērota plašai auditorijai. Turklāt profesors K. Šmits rakstīja, ka viņš un viņa kolēģi vēlētos redzēt V. Ostvaldu pienācīgā darbā [1], tādā, kur viņu novērtētu un viņam būtu visi apstākļi izaugsmei.

Starpkaru perioda personas raksturojumi atrodami tikai daļā augstskolas docētāju personāllietu, un pētniecībā tie palīdz iegūt vairāk informācijas par konkrētām personām, raksturo tās vispusīgāk. Augstskolu docētāji tiek godināti, ievēlot viņus par kādas augstākās mācību iestādes Goda biedriem. Tādu pagodinājumu, piemēram, 1944. gadā saņēma arī Rīgas Politehnikuma absolvents (1891), Latvijas Universitātes (LU) profesors (1920–1944) un rektors (1931–1933) Mārtiņš Bīmanis (1864–1946) – viņu 1944. gadā ievēlēja par LU Goda biedru. Goda biedra diplomā ierakstīja profesora nopelnus, slavīnot profesora veikumu – izcilu darbību zinātnē un tehnikā, jauno zinātnieku un akadēmisku pilsoņu audzināšanu, «rosīgo organizatorisko darbību jo sevišķi Latvijas Universitātē» [2].

Mainoties politiskajai iekārtai un augstskolu tradīcijām, 20. gadsimtā, padomju varas laikā, daži *laudatio* teksti pazuda (Goda biedru diplomu, jo Goda biedrus augstskolas neievēlēja). Tika ieviesti jauni dokumenti, un viens no izplatītākajiem bija personas raksturojums.

Pētījums tapis konsolidācijas projekta «*Laudatio* tekstu vēsturiskā attīstība latviešu valodā: citu valodu un tradīciju ietekme, valodiskā

Rīgas Politehniskā
institūta studentu
un docētāju
personas
raksturojums
(1958–1988).
Vēsturiskās
leksikas aspekts

specifika un situatīvitate akadēmiskajā kopienā», kas tiek realizēts no 2024. gada rudens līdz 2025. gada novembrim. Autore izpētījusi 15 inženierzinātņu studentu un 45 docētāju personāllietas. Visas 60 personas saistītas ar senāko tehnisko augstskolu Rīgā un Baltijas guberņās. Tā savu darbību atjaunoja 1958. gadā, kad inženiertehniskās fakultātes tika atdalītas no Latvijas Valsts universitātes (LVU). Inženieri universitātes sastāvā tika gatavoti gandrīz 40 gadus (1919–1958). Saglabājot personas datu konfidencialitāti, rakstā minētas tikai tās personas, kuras jau devušās mūžībā. Veicot pētījumu, pievērsta uzmanība ne tikai personas raksturojumu leksikai, bet arī to saturam, iemesliem un mērķiem, kāpēc, kad un kādos apstākļos tie rakstīti.

Pētījumā nav apskatīti negatīvi personas raksturojumi. Domājams, ka daži tādi bija izdoti, piemēram, tiesībsargājošām iestādēm par smagiem pārkāpumiem (alkohola lietošana sabiedriskās vietās, miesas bojājumu nodarīšana citām personām).

Studentu personas raksturojumi

Pirmais studentu personas raksturojums bija no viņu iepriekšējām mācību iestādēm, un tas tika pievienots studenta personāllietai. Raksturojumus rakstīja skolotāji, parasti – klases audzinātājs vai audzinātāja skolēniem, kuri pabeidza vai nu septiņgadīgo, astoņgadīgo skolu vai vidusskolu. Dodoties mācīties tālāk, uz profesionāli tehnisko skolu, tehnikumu vai augstskolu, šie personas raksturojumi līdzās mācību iestāžu diplomiem un iesniegumiem par vēlmi studēt iestādē un specialitātē bija viens no obligāti iesniedzamajiem dokumentiem uzņemšanai minētajās institūcijās.

Paraugu un noteikumu, kādam jābūt personas raksturojumam, 20. gadsimta 40. un 50. gados vēl nebija. Norādījumi skolotājiem tika doti dažādās profesionālajās apspriedēs, un pedagogi apmainījās pieredzē ar citiem amata brāļiem. Ik pa laikam pedagogiskajā presē uzvirvoja diskusijas, ka personas raksturojums objektīvi neatspoguļo katra spējas, intereses un prasmes. 20. gadsimta 50. gadu otrajā pusē Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) Izglītības ministrija izdeva rīkojumu, ka vidusskolu absolventiem jābūt objektīvam personas raksturojumam ar norādījumu par viņa interesēm profesionālajā jomā. To izjuta un joprojām izjūt augstskolas, jo tikai pēc kāda laika studenti saprot, vai viņiem izvēlēta specialitāte ir piemērota un vai viņam par to ir interese. Daļa studentu pameta augstskolas tieši tāpēc, ka intereses nebija. Tā tas ir bijis Daugavpils pedagogiskajā institūtā [3] un ne tikai tur. Vēl daļa piebalsoja, ka skolotāji par maz iedziļinājās audzēkņus psiholoģijā, arī profesionālā ievirze ne vienmēr bija pienācīgā līmenī [4].

Personas raksturojumi tika rakstīti gan latviešu, gan krievu valodā – atkarībā no tā, kādu skolu jaunieši bija absolvējuši. Lielas atšķirības teksta veidošanā raksturojumos krievu un latviešu valodā nebija, tajos tika iekļauti dzimšanas dati, partijas piederība, rakstura iezīmes, vaļasprieki jeb jomas, par kurām jaunieši interesējās. Leksika un raksturojuma apjoms, kā arī citas ziņas bija katra pedagoga individuāla izvēle. Skolotāji rakstīja to, ko uzskatīja par būtisku, svarīgu. Daļā personas raksturojumu atrodamas ziņas par mācību ilgumu konkrētajā mācību iestādē, par vecāku sociālo izcelšanos jeb darbavietu, citos gadījumos, lasot raksturojumus, ir saprotams, ka jauniets nav bārenis, vecāki viņu audzina un seko viņa gaitām. Šāds piemērs rodams kādā personas raksturojumā, kas datēts ar 1975. gada 25. jūniju, ko rakstījis kāds Vidzemes skolotājs un klases audzinātājs: «...vecāki interesējas par dēla mācību darbu un uzvešanos. Klases audzinātājam vienmēr ir bijis kontakts ar skolēna vecākiem» [5].

Kādā citā personas raksturojumā, kas izdots 1975. gada 28. jūnijā Rīgā, lasāms, ka vidusskolas absolventa tēvs ir kolhoza brigadieris, savukārt māte – pensionāre. Raksturojumā ir gan slavinoši, gan arī kritiski vārdi par skolas absolventu – viņam pietrūkst centības, sistemātiska darba, augstu stāda personiskās intereses, iekļaujas klases kolektīva «sliktākajā daļā», kā arī ir vēlme «atstāt par sevi labu iespaidu», kas ne vienmēr izdodas, jo viņš ir bijis netaktisks, klases kultorga pienākumus pildījis formāli. Personas raksturojumā tika atzīts, ka sekmes skolēnam bijušas labas un viduvējas, viņš pat piedalījies kādā Rīgas pilsētas olimpiādē, iegūstot godalgotu vietu. Jāpieņem, ka gan pats jauniets, gan viņa vecāki bija uztraukušies, ka šāds raksturojums, iestājoties RPI, varētu būt par iemeslu neuzņemšanai augstskolā. Lai gan iestājek sāmenus puisis nokārtoja, vienādu iegūto punktu gadījumā varēja ņemt vērā gan personas raksturojumu, gan praktiskā darba pieredzi. Jāatceras, ka priekšroka iestāties augstskolās bija tiem, kuriem bija divu gadu darba stāžs. Tik lielas darba pieredzes gan šim puisim nebija, bet deviņus mēnešus vasaras brīvlaikos viņš strādāja kādā Pierīgas kolhozā un no kolhoza priekšsēdētāja, partijas organizācijas sekretāra un arodkomitejas priekšsēdētāja saņēma īsu, pozitīvu raksturojumu, kurā jauniets raksturoja kā disciplinētu, apzinīgu un centīgu uzticēto darbu izpildītāju, kurš labi iekļāvās strādājošo kolektīvā un piedalījās arī kolhoza fizikultūras pasākumos. Otrs raksturojums rakstīts nepilnu mēnesi vēlāk – 1975. gada 18. jūlijā [6].

Pētījuma autorei grūti spriest, cik objektīvs bija skolas izdotsis personas raksturojums, bet problēma pastāvēja daudzās skolās. Skolotājiem trūka laika, ne visi veica audzēkņu pedagoģisko analīzi katra mācību gada beigās, fiksējot pārmaiņas. Bija vērojama neobjektivitāte daļā augstskolās iesniegto raksturojumu, neminot trūkumus, grūtības kādu uzdevumu veikšanā, negatīvās rakstura īpašības. Īpaši tika idealizēti

teicamnieki, čakli sabiedriskā darba veicēji, nereti pārspilējot viņu rakstura īpašības un izdarīto. 1969. gadā LPSR Izglītības ministrija izdeva pavēli, ka visiem raksturojumiem jābūt noformētiem mašīnrakstā vai glītā rokrakstā. Toreiz ne visiem skolotājiem bija pieejamas rakstāmmašīnas, tāpēc daudzi turpināja tos rakstīt ar roku, kā tas redzams RPI iesniegtajos raksturojumos 1975. gadā [5], 1980. gadā [7]. Jāatzīst, ka skolotāji vēlējās, lai viņu audzēkņi iestātos augstskolā, vairojot skolas un skolotāju darba prestižu.

Galvenās personas raksturojuma daļas noteica jau minētā LSPR Izglītības ministrijas pavēle, definējot, ka raksturojumā jābūt:

- vispārējām ziņām par skolēnu (vārds, tēva vārds, uzvārds, dzimšanas gads, piederība komjaunatnes organizācijai, īsas ziņas par vecākiem, veselības stāvoklis);
- informācijai par audzēkņa mācību darbu (vispārējs sekmju raksturojums, attieksme pret mācībām, intelektuālās darbības īpatnības, valodas kultūra);
- informācijai par skolēna personības iezīmēm – sabiedriskā darbība, uzvedība, raksturs un gribas iezīmes [8].

Iepazīstoties ar 15 inženierzinātņu studentu personāllietām, skolas izsniegtajos personas raksturojumos nevienam nebija minēts veselības stāvoklis, tikai daļai bija ziņas par vecākiem – vārdi, uzvārdi un darbavietas, ieņemamie amati. Toties bija ierakstīts, piemēram, ka «politiskās zināšanas labas. Lasa laikrakstus. Saudzīgi izturas pret sociālistisko īpašumu» [5]. Šis personas raksturojums rakstīts 1975. gadā.

Studentu personāllietās tika ievietots vēl viens raksturojums, kas tika rakstīts jau pēc studijām – absolventiem iesniegšanai Valsts sadales komisijai. Tas attiecās uz visu augstskolu visiem absolventiem, ieskaitot RPI. Tolaik visi dienas nodaļas studenti studēja bez maksas par valsts budžeta līdzekļiem, un viņiem bija pienākums trīs gadus pēc augstskolas strādāt tajā darbavietā, kurā bija nepieciešami speciālisti un kurp viņus norīkoja Valsts sadales komisija. Tā koordinēja jauno inženieru nonākšanu darba tirgū. Tika izveidoti studentu saraksti, kuros ranga kārtībā atbilstoši viņu sekmēm piedāvāja izvēlēties darbavietas. Papildus tika ņemts vērā jaunā speciālista ģimenes stāvoklis – no obligātās sadales atbrīvoja jaunās māmiņas, kā arī absolventus, kuru dzīvesbiedrs vai dzīvesbiedre jau strādāja vai bija norīkoti darbā kādā pilsētā, cenšoties nosūtīt uz to pašu pilsētu arī otru ģimenes locekli. Personas raksturojums bija otršķirīgs, bet ne ignorējams. Piemēram, kādā raksturojumā rakstīts, ka RPI absolventam ir 3. kategorijas betonētāja kvalifikācija un, ja uzņēmums nodarbojās ar betonēšanas darbiem, tā bija priekšrocība gan absolventam, gan uzņēmumam. Valsts sadalei nebija pakļauti arī tie, kurus studēt sūtīja uzņēmumi, maksājot pat stipendijas, un pēc studijām šie

jaunieši nonāca minētajos uzņēmumos. Valsts sadales komisijā pie nākamo darbavietu sadales bija pieaicināti arī potenciālo darbavietu pārstāvji.

Jauno speciālistu – augstskolas absolventu – personas raksturojumi atšķīrās no raksturojumiem, kas bija izdoti nākamajiem studentiem. Tie bija Padomju Savienības iedzīvotāju saziņas valodā – krievu valodā. Daļa absolventu izvēlējās strādāt ārpus Latvijas kādā no plašās Padomju Savienības uzņēmumiem, un tad raksturojumi nebija jātulko. Jāpiebilst, ka studijas RPI notika gan krievu, gan latviešu valodās – tika veidotas studiju grupas ne tikai pēc specialitātes, bet arī mācību valodas. Šajos raksturojumos tika norādīta arī tautība, ģimenes stāvoklis, iegūtā kvalifikācija, nedaudz raksturojot studiju laiku, dažkārt atzīmēja arī rājienu un to iemeslus, sabiedriskos pienākumus, teorētisko un praktisko sagatavotību izvēlētajā profesijā, prakses vietas, atzinības.

Vairāk par diviem personas raksturojumiem ir to bijušo RPI studentu lietās, kuri ir devušies praksē, tūrisma braucienos vai kā māksliniecisko kolektīvu dalībnieki uz ārzemēm, galvenokārt sociālistiskajām valstīm. Tad raksturojumā tika ietverti tādi formulējumi kā «morāli noturīgs», «politiski izglītots», kas faktiski nozīmēja, ka persona nav pretvalstiski noskaņota, tātad ir uzticīga padomju varai. Kā bija patiesībā, to zināja tikai raksturojamās personas pašas, bet tāda bija prasība, un, kā individuālās sarunās stāsta tā laika aculiecinieki, raksturojumu rakstītājiem nekas cits neatlika, kā izteikt šādus apgalvojumus, lai rekomendētu personas braucieniem uz ārzemēm. Tā bija arī «garantija», ka persona atgriezīsies Padomju Savienībā un nelūgs patvērumu kādā citā valstī. Jāatzīst, ka šādu gadījumu, kad personas lūdza patvērumu un palika dzīvot ārzemēs, bija ļoti maz. Šādos gadījumos «galvotājiem» draudēja pārrunas ar čekas darbiniekiem, augstskolas administrāciju un komunistiskās partijas vadību. Kādā 1983. gadā rakstītajā personas raksturojumā studentam, kurš devās uz Čehoslovākijas Sociālistisko Republiku kā studentu celtnieku vienības dalībnieks, minēts, ka viņš ir «praktiski vesels» [7].

Personas raksturojumu izdeva arī daļai to, kuri kādu iemeslu dēļ studijas pārtrauca. 20. gadsimta 80. gados RPI tipogrāfijā šādiem gadījumiem bija iespiesta speciāla veidlapa krievu valodā, kurā varēja ierakstīt nepieciešamās ziņas latviešu valodā, kā tas redzams 1. attēlā. Šajā raksturojumā tika norādīts bijušā studenta vārds, tēva vārds, uzvārds, dzimšanas gads, tautība, piederība komjaunatnes organizācijai, iemesls atskaitīšanai (pēc paša vēlēšanās), studiju pārtraukumi (students bija paņēmis akadēmisko atvaļinājumu veselības dēļ), sabiedriskos pienākumus. Ja studentam būtu bijuši rājienu vai akadēmiskie parādi, tie būtu norādīti. Palikusi tukša aile arī jautājumā par nodarbību apmeklēšanu. Personas raksturojumu 1987. gada 9. novembrī parakstījis Arhitektūras un celtniecības fakultātes dekāna vietnieks mācību darbā Oļģerts Buka (1925–2010) [7].

ХАРАКТЕРИСТИКА
на студента, представленного к отчислению из РПИ

Remmerts Vello Vello d. Arhitekturoo
(фамилия, имя, отчество)
ин. архитектур. факультет, уч. в 1960-1987
(курс, факультет, специальность, год обучения, № студ. билета)

Год рождения *1960* Национальность *латв.* Партийность *РСФСР*

Причины отчисления (подробно) *пос. по ст. нежелания!*

Академическая задолженность _____
(исдания, зачет, дисциплина, за какой курс)

Посещаемость занятий _____
(число пропущенных занятий в семестре)

Оставался ли на повторный курс обучения *1986. по 13.06.1987*
№ 01-697/25.06.86. на ст. нежелания
(когда, по какой причине, на каком курсе)

Отчислялся ли ранее из института _____
(когда, на каком курсе, причина)

Поощрения за период учебы в институте _____
(или поощрения, когда, за что)

Взыскания за период учебы в институте _____
(или взыскания, когда, за что)

Краткая характеристика общественной деятельности за период пребывания в институте
студ. орг. деятельность

Примечание. При отчислении студента за недостойное поведение прилагается объяснительная записка отчисляемого студента.

09.11.1987. Декан факультета *Шума*

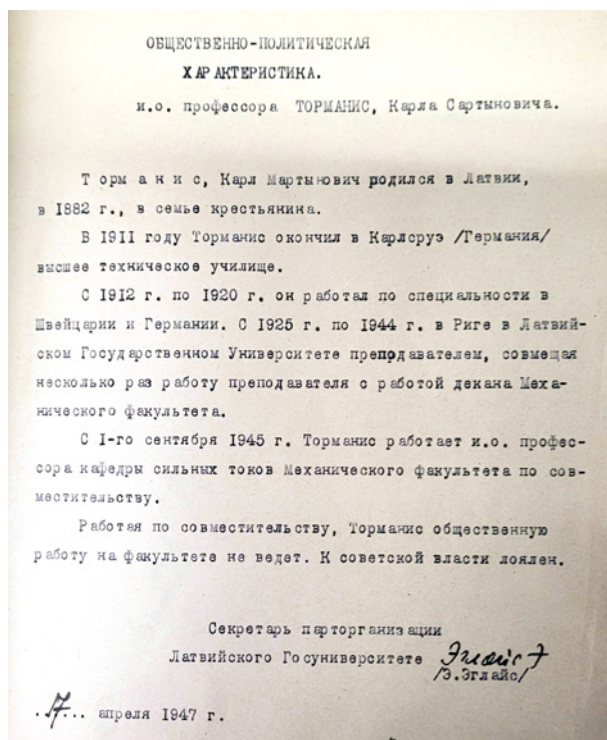
1. attēls. Vello Remmerta (1960–2001) personas raksturojums, pēc paša velēšanās izstājoties no RPI. 09.11.1987.

Docētāju un rektoru personas raksturojumi

Visi RPI rektori bija arī profesori, kuri docēja dažādus studiju kursus, un arī viņiem bija personas raksturojumi – tikai krietni vairāk nekā lektoriem vai vecākajiem pasniedzējiem. Līdzīgi kā studentiem, arī docētājiem raksturojumi tika rakstīti padomju varas periodā, tātad tūlīt pēc Otrā pasaules kara.

Vairums docētāju personas raksturojumu bija krievu valodā, neraugoties uz faktu, ka daļai to rakstītāju un parakstītāju dzimtā valoda bija latviešu, visi šie raksturojumi rakstīti mašīnrakstā. 20. gadsimta 40. un 50. gados praktizēja izdot sabiedriski politiskos raksturojumus. Tie bija apjoma ziņā īsāki, un tajos tika norādīta attieksme pret padomju iekārtu. Tikai tie, kuriem raksturojumā tika ierakstīts, ka pret padomju varu viņi ir lojāli, varēja turpināt pedagoģisko un zinātnisko darbu [9].

2. attēls. Latvijas
Valsts universitātes
profesora
pienākumu
izpildītāja Kārļa
Tormaņa sabiedriski
politiskais
raksturojums.
07.04.1947.

Rīgas Politehniskā
institūta studentu
un docētāju
personas
raksturojums
(1958–1988).
Vēsturiskās
leksikas aspekts

Izskatot 45 docētāju personāllietas, tika konstatēts, ka visi personas raksturojumi rakstīti mašīnrakstā un to skaits ilggadējiem docētājiem ir liels, piemēram, RPI docētājam (1958–1985) un rektoram Aleksandram Veisam (1918–1985) to bija 46, no kuriem 16 izdoti pirms braucieniem uz ārzemēm [10]; docentam Arvīdam Kanbergam (1934–2025) – 12 [11]. Arī A. Kanbergs vairākkārt devās uz ārzemēm. Abu laikabiedram un kolēģim docentam Kārlim Timmermanim (1931–2025) – astoņi [12]. Personāllietās saglabājušās galvenokārt personas raksturojumu kopijas, dažas – bez datējuma, dažas – pat divas un trijos eksemplāros, arī bez parakstiem. To apjoms – no vienas līdz trīs mašīnraksta lapām. Salīdzinot personas raksturojumus, redzams, ka bieži tika pārrakstīti iepriekš izdotie raksturojumi, pierakstot klāt aktuālo informāciju – izmaiņas ieņemamajā amatā, cits adresāts. No rektora profesora A. Veisa 46 raksturojumiem vairāki ir raksturojumi-rekomendācijas [10].

Ja jau strādājošam docētājam, pārvēlot amatā, personas raksturojumi bija uzrakstīti agrāk, viņam varēja izdot darba raksturojumu, kurā personas dati nebija iekļauti [11].

2025/9

Kanberga Arvīda parā d.
darba raksturojums.

J. Kanberga strādā R.P.I. Rūpniecības un
transporta elektrotīk. katedrā par vis. laborantu
ar pedagogiskā slodzi apm. 300 stundās gadā.
J. Kanberga darbu institūta cenš apmierināt
apzinīgi un rūpīgi. Lielā sadarbībā, samēros
daudz priekšroku: Stud. zin. līdz. padomē,
EĒTŠ padomē un prog. gadā ar konferencešu
pasūtīti. Arī tam lētā arītijs Rīgas pol. inst.
viena nozares dalībnieks.

Zinātniskā- pedagoģiskā darba prasībām ir jābūt
jau kā studentu, strādājošo docenta K. Jāzāna
rādītā pie modernākas elektrotehniskās lauma. Arīda
priekšroku un sadarbības slodzi nav atļāvis pagai-
dam neat ir arī pasūtīt zinātniskā darbu.
Cenš saas zinātniskā paplašināt: mācās filozofiju,
populārus klausoties lekcijās pie prof. Karpova, un
mācās arīda kaladā.

Viena pedagogiskā darbu katedra vīza elektrotīk
aparatūras teorijas risināms.

Kanbergam labas nozīmētāro īpašas. Koleģi,
sabalēdēji un sabiedrībai apzinīgi.

5.XI.59. J. Kanberga
R. m. b. nat. vad. 11.

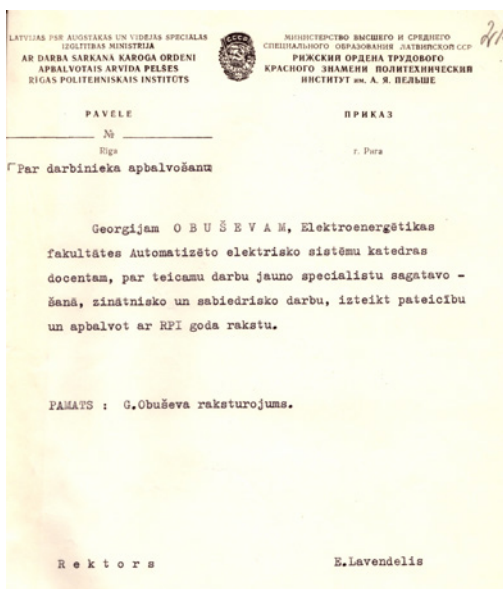
3. attēls. Docētāja
Arvīda Kanberga
darba raksturojums.
05.11.1959.

Personas raksturojumus RPI docētājiem sastādīja šādos gadījumos:

- uzņemšanai aspirantūrā;
- tehnisko zinātņu kandidāta disertācijas aizstāvēšanai;
- ievēlot un pārvēlot amatā;
- pirms došanās uz ārvalstīm;
- izvirzot apbalvojumam;
- izvirzot par deputāta kandidātu.

Atsevišķiem docētājiem tika izsniegti personas raksturojumi, rekomendējot viņus Goda nosaukumam, piemēram, «Latvijas PSR Nopelniem bagātais zinātnes un tehnikas darbinieks», «Zinātņu akadēmijas korespondētājloceklis» (A. Veiss) [10].

Kādam jaunajam docētājam personas raksturojums tika izdots iesniegšanai Kara komisariātā, iespējams, lai neiesauktu obligātajā karadienestā, jo augstskolās militārās mācības notika studiju laikā. 1987. gadā, sagaidot RPI 125. jubileju, personas raksturojumā rekomendēja apbalvot docentu Georgiju Obuševu (1929–2020). Sekoja rektora pavēle latviešu valodā, kuras pielikumā bija raksturojums krievu valodā [13].

4. attēls. RPI rektora Egona Lavendeļa pavēle par Georgija Obuševa apbalvošanu. Kopija. 1987.

Rīgas Politehniskā institūta studentu un docētāju personas raksturojums (1958–1988). Vēsturiskās leksikas aspekts

Personu raksturojumi faktiski bija arī apbalvojuma lapas, rekomendējot piešķirt valsts apbalvojumus [10], un plakāti ar ziņām par deputātu kandidātiem un viņu raksturojumi [14].

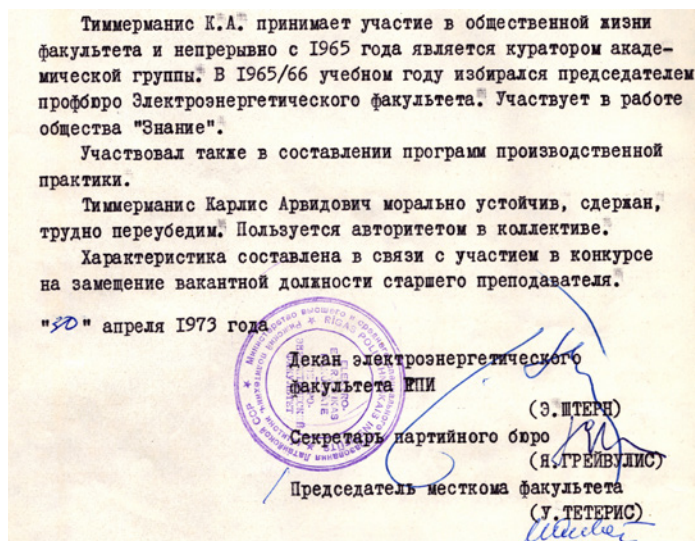
5. attēls. Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanu plakāts, aicinot balsot par deputāta kandidātu Aleksandru Veisu. 1985.

Izskatot personas raksturojumus, secināts, ka to autori rakstīja gan būtiskus personu raksturojošus faktus (personas dati, ieskaitot tautību un ģimenes stāvokli, izglītība, darba gaitas un ieņemamie amati, attieksme pret darba pienākumiem, rakstura īpašības, organizatoriskās spējas, dalība sabiedriskajās organizācijās un komunistiskajā partijā), gan arī tādus faktus, ko par saviem kolēģiem zināja (piemēram, bērnu un mazbērnu skaits) [13].

Personas raksturojumu leksika

Analizējot personas raksturojumus lietoto leksiku, autore pievērsa uzmanību personu slavinājumam un leksikai, kas lietota. Visus personas raksturojumus nevar pieskaitīt *laudatio* tekstam. Tulkojumā no latīņu valodas *laudatio* ir svinīga runa, kurā godina personu apbalvošanas, balvu pasniegšanas ceremonijās [15], slavinājums, nevis faktu uzskatījums. *Laudatio* teksti jeb slavinājumi pazīstami kopš Senās Romas laika, un tie tika izmantoti arī bērnu runās. *Laudatio* tiek rakstīti joprojām, un tie bija arī 20. gadsimtā, padomju varas laikā.

Pētījuma autore secinājusi ka pozitīvajos personas raksturojumos vismaz daži teikumi ir veltīti personas slavinājumam un biežākie apzīmējumi gan studentu, gan docētāju raksturojumos ir – koleģiāls, izpalīdzīgs, apzinīgs, sabiedrisks, godīgs, morāli noturīgs, izpalīdzīgs, pieticīgs [11], bieži tiek lietoti arī tādi apzīmējumi kā politiski izglītots, ir autoritāte kolektīvā, piemīt organizatoriskās spējas [12]. Personas raksturojumos lietots lietišķais stils.

6. attēls. Docenta Kārļa Timmermaņa personas raksturojuma fragments. 30.03.1978.

Ir arī tādi personas raksturojumi, kuros personiskās īpašības nav norādītas, piemēram, profesoram A. Veisam 20. gadsimta 60. gados. Vairumā rektora A. Veisa raksturojumos konstatēts, ka tajā nav *laudatio* teksta iezīmju.

Rīgas Politehniskā
institūta studentu
un docētāju
personas
raksturojums
(1958–1988).
Vēsturiskās
leksikas aspekts.

Secinājumi

Nākamā studenta personas raksturojums kā viens no pamatdokumentiem, stājoties augstskolā, tostarp RPI, atšķirās no studenta un augstskolas absolventa raksturojuma. Studiju noslēgumā izdotajos personas raksturojumos tika akcentētas jaunā inženiera spējas un prasmes strādāt savā profesijā, norādītas praktiskās iemaņas, kā arī tautība un ģimenes stāvoklis. Arī RPI docētāju personas raksturojumos iekļauta informācija par specializāciju un praktisko darbību, arī zinātniskā un pedagoģiskā darba pieredze, tautība, ģimenes stāvoklis.

Personas raksturojumus gan studentiem, gan docētājiem rakstīja tad, kad tie devās praksē, pieredzes apmaiņā, tūrisma braucienā vai koncertos uz ārzemēm, norādot viņu politisko pārliecību, respektīvi, lojalitāti padomju varai. Visus raksturojumus parakstīja attiecīgās struktūrvienības, partijas vai komjaunatnes organizācijas un arodbiedrības vadītāji, un raksturojumi bija krievu valodā.

Personas raksturojums bija viens no padomju varas laikā dzīvojošo personu dokumentiem un sniedza vispusīgu informāciju par cilvēku dzīvesdarbību, ieskaitot partijas piederību, dalību dažādās organizācijās, rakstura īpašībām, interesēm, ģimenes stāvokli. Personas raksturojums ir interesants pētījumiem valodniecībā, vēsturē, politoloģijā, pedagoģijas un augstskolu vēsturē, un pētījumi nākotnē varētu sniegt vērtīgu pienesumu dažādās zinātņu nozarēs. Lai gan personas raksturojums nav pieskaitāms *laudatio* tekstiem, tajā tika lietota arī tāda leksika, kas šādos tekstos sastopama, ir un joprojām tiek lietota, slavīnot kādas personas veikumu vai rakstura īpašības. Tā ir daļa no personas raksturojuma.

ATSAUCES

- [1] **Ostwald, W.** Lebenslinien. Eine Selbstbiographie. Großbothen Saechsische Akademie der Wissenschaften, 2022, S. 85, 96.
- [2] Latvijas Universitātes Goda biedri. Latvijas Nacionālais arhīvs Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LNA LVVA) 7427. f., 7. apr., 86. l.
- [3] **Asejevs, P.** Pedagoģiskais institūts gatavojas jaunajam mācību gadam. *Padomju Daugava*, 1957. gada 28. jūlijs, Nr. 95, 2. lpp.
- [4] **Timšāns, S.** Top raksturojums...*Skolotāju Avīze*, 1981. gada 9. decembris, Nr. 49, 3. lpp.

- [5] RPI Arhitektūras un celtniecības fakultātes studenta A. personāllieta. RTU arhīvs, 7517257. lieta.
- [6] RPI Arhitektūras un celtniecības fakultātes studenta J. Personāllieta. RTU arhīvs, 7517255. lieta.
- [7] Inženierceltniecības fakultātes studenta V. personāllieta. RTU arhīvs, 801201529. lieta.
- [8] **Čaupjonoka, G.** Raksturojums – izaugsmes rādītājs. *Skolotāju Avīze*, 1979. gada 21. marts, Nr. 12, 5. lpp.
- [9] Profesora Kārļa Tormaņa personāllieta. LNA LVVA 7427. f., 13. apr., 1782. l.
- [11] Docenta Arvīda Kanberga personāllieta. RTU arhīvs, 6046. lieta.
- [12] Docenta Kārļa Timmermaņa personāllieta. RTU arhīvs, OA 101–2. lieta.
- [13] Docenta Georgija Obuševa personāllieta. RTU arhīvs, 1442. lieta.
- [14] Latvijas PSR Nopelniem bagātais zinātnes un tehnikas darbinieks.
- [15] **Camartin, I.** Die Kunst des Lobens: zur Rhetorik der Lobrede. Berlin: Andere Bibliothek, 2018, 328 S.

ILUSTRĀCIJU AVOTI

- 1. attēls. RTU arhīvs.
- 2. attēls. LNA LVVA 7427. f., 13. apr., 1782. l., 12. lp.
- 3. attēls. RTU arhīvs, 6046. lieta.
- 4. attēls. RTU arhīvs, 1442. lieta.
- 5. attēls. RTU IVPC.
- 6. attēls. RTU arhīvs, OA 101–2. lieta.

ALĪDA ZIGMUNDE, Dr. paed., Mg. phil., has been a Specialist at the Museum of Riga Technical University since 1989. From 2007 to 2015, she was a Senior Researcher. She is currently a Professor at the Institute of Digital Humanities of Riga Technical University and the Museum Project Manager of the RTU Research Centre for Engineering History. Her main academic interests include the history of pedagogy in Europe, the history of the institutions of education, and the history of engineering sciences and universities.

Address: Paula Valdena iela 5, Room 108, Riga, LV-1048, Latvia

Phone: +371 298 696 42

E-mail: alida.zigmunde@rtu.lv

Alīda Zigmunde

Personal Characteristics of Students and Faculty of Riga Polytechnic Institute (1958–1988). Historical Lexical Aspect.

One of the documents from the Soviet era that reflected information about a specific person's skills, experience, and personal qualities was a personal characteristic. It was issued upon graduation from educational institutions, including eight-year schools, secondary schools, technical schools, and universities. Each graduate of Riga Polytechnic Institute (RPI) had at least two characteristics, which are stored in the student's personal file in the archives of Riga Technical University (RTU). The number of characteristics was not limited, and some students also had other characteristics, such as recommendations for trips abroad.

Personal files of faculty members had several characteristics in their personal files; they had been with RPI significantly longer than students, some even 30 years or more. Some of them had more than ten personal characteristics. Each time when faculty members were re-elected to positions, recommended for admission to postgraduate studies or for trips abroad, a characteristic was required, signed by the university administration, the leaders of the party or Komsomol organization, or the trade union committee. With the beginning of the Awakening and Latvia gaining independence, such a document was no longer required in universities.

Nowadays, when applying for a job, a recommendation or letter of recommendation is often requested, which is, to some extent, comparable to the former characteristic. Research has shown that positive characteristics of people also contain elements of *laudatio* texts.

Keywords: personal characteristics, Riga Polytechnic Institute, personal files, students, faculty, 1958 to 1989, lexicon.

Rīgas Politehniskā
institūta studentu
un docētāju
personas
raksturojums
(1958–1988).
Vēsturiskās
leksikas aspekts.